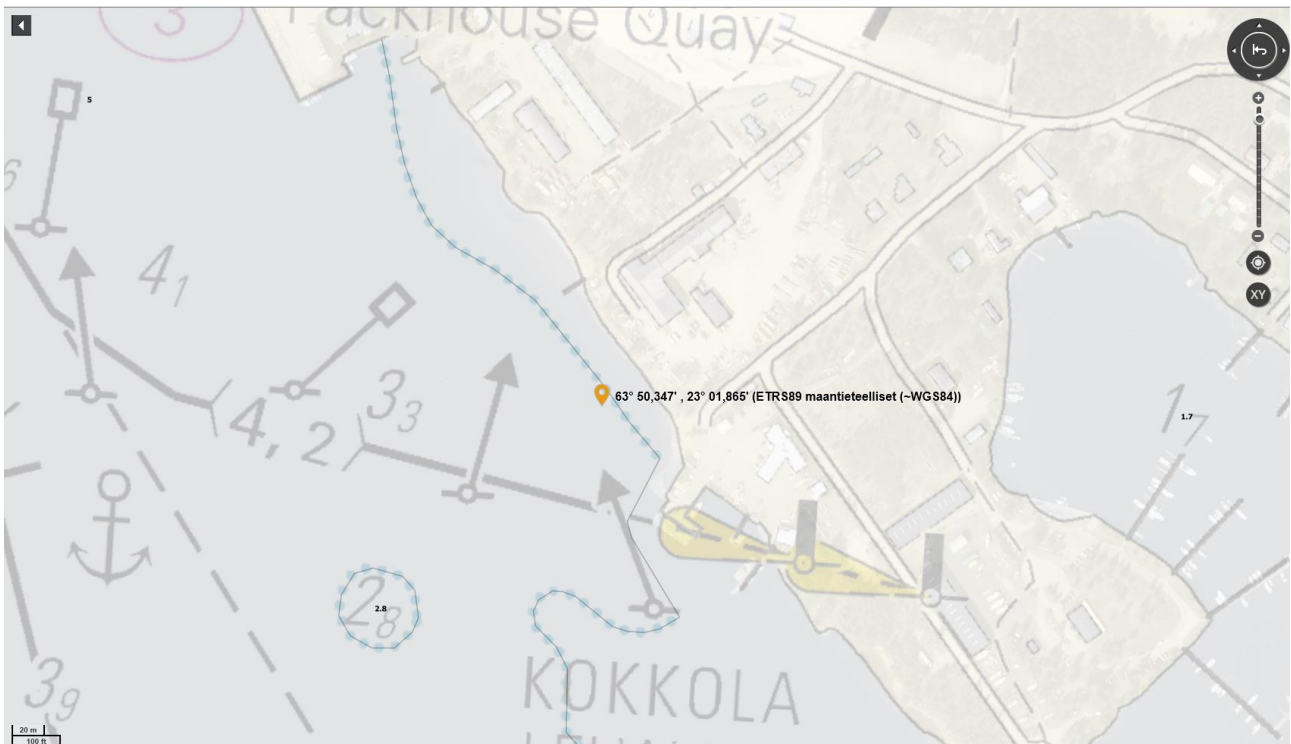

Friisin konepajan telakkarakenteet (1895–1913)

Sijainti (keskelle rakennetta): 63°50,347' 23°0,865' (ETRS89(~WGS84))

Kuva 1. Sijainti karttapohjalla (MML 2017).

Pvm: 26.7.2017

Kohde: Kokkolan Ykspihlajan Sahaniemi, vedenalaiset telakkarakenteet

Syvyys: 0-3 m

Työryhmä: Jouni Mustonen / Jusa Peltoniemi

Tutkimustapa: Viistokaikuluotaus (Lowrance Structure scan HD)

Kalusto: Buster M, henkilökohtaiset tutkimusvarusteet

Aineisto: Viistokaikuluotaukuvat

Taustaa

Vedenalaiset telakkarakenteet liittyvät Veljekset Friisiin konepajana tunnettuun teollisuuskiinteistöön. Veljekset Tuomas sekä Juhani Friis perustivat konepajan Kalajoen pitäjään vuonna 1885 ja vuonna 1888 nuorin veljes Matti liittyi kolmantena omistajana mukaan pajan toimintaan. Aluksi tuotanto keskittyi käsiteollisuuden tapaan harjoitettavaan valutöihin pienessä pajassa. 1890-luvun vaihteessa siirryttiin suurempaan rakennukseen ja järjestettiin työt konevoimin tehtäväksi. Pienimuotoista valimotoimintaa kehitettiin ja laajennettiin rautavalimoksi. Vuonna 1893 työntekijöitä oli jo 40 ja tuotannossa valmistettiin mm. höyrypursia, höyrykoneita, tervauuneja sekä sekalaisia kaupp- ja valutuotteita raudasta ja messingistä. Kalajoki jäi kuitenkin sijainniltaan Oulun radan valmistumisesta huolimatta syrjäiseen asemaan eikä konepajan tuotteita ollut helppo rahdata markkinoille. Tämän seurauksena konepaja siirrettiin rautatieyhteyksien päässä olevaan satamapaikkaan, Ykspihlajaan. Lokakuussa 1895 valmistunut konepaja rauta- ja metallivalimoineen oli varsin moderni uusine voimakoneineen ja sähkölaitoksineen. Erikoistuotteina mainitaan tuolloin rautatievaunut, höyrylaivat, höyrypannut, höyrykoneet, sahalaitokset, tervauunit ja lämmityslaitteet. Tuotanto jatkui keskeytyksettä vuoteen 1913 saakka jolloin yhtiö haettiin selvitystilaan. (Toiviainen 1993, 142–149, 295.)

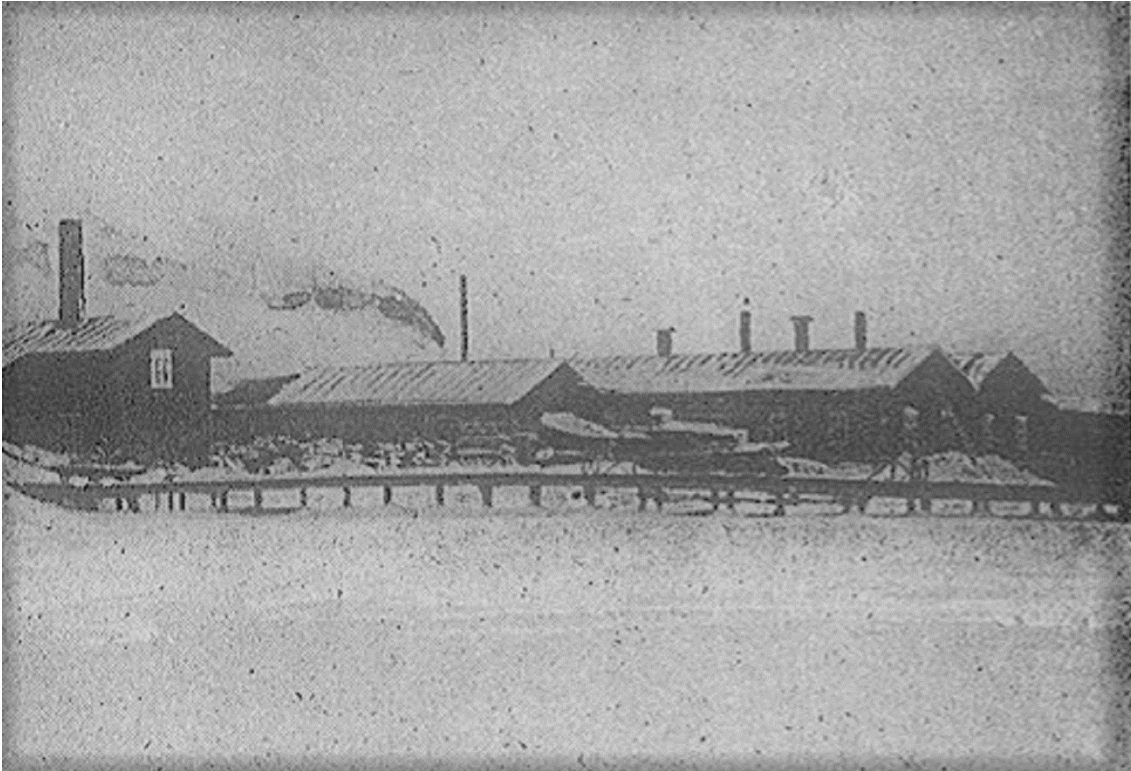
Yhtiön vuosina 1891–1913 valmistamia tai kunnostamia aluksia tiedetään ainakin 19 kappaletta, joista suurin osa oli työn alla juuri Ykspihlajan telakalla. Täyttä varmuutta rakennettujen laivojen kokonaismäärästä ei ole, koska joihinkin aluksiin valmistettiin ilmeisesti vain uusi höyrykattila tai niitä kunnostettiin muutoin. Vuoden 1913 konkurssin jälkeen yhtiön taustahenkilöt jatkoivat konepajatoimintaa Veljekset Friis Oy:n nimellä ja on epäselvää jatkuiko laivojen korjaustoiminta tämän jälkeen. Uuden yhtiön ajalta ei ole kuitenkaan tiedossa yhtään kokonaan rakennettua laivaa. (Kääntä 2017.)

Telakan vuoden 1913 jälkeistä toimintaa on pyritty varmistamaan K.H.Renlundin museon arkistotietojen, sekä muiden julkaistujen kirjallisten lähteiden perusteella. Viimeistään vuoden 1930 ilmakuva perusteella ei ole enää mitään merkkejä telakkatoiminnasta (Ilmavoimamuseo 2017).

Kuvaus

Keväällä 2017 K.H.Renlundin museon järjestämässä, merellistä kulttuuriperintöä koskevassa tapahtumassa kerättiin runsaasti paikallista perimätietoa Kokkolan ympäristössä sijaitsevista vanhoista hylkykohteista. Tuolloin saatiin tietoa myös Sahaniemen ympäristössä sijaitsevista vanhoista telakoista sekä niihin liittyvistä yhä jäljellä olevista vedenalaisista rakenteista. Saatujen sijaintitietojen perusteella kyseisen Friisin konepajan telakan jäännöksiä oli mahdollista tarkastella lähemmin. Vanhat arkisto- ja kuvamateriaalit sekä vertailut vanhoihin karttapohjiin vahvistivat telakan sijainneen juuri kyseisellä paikalla.

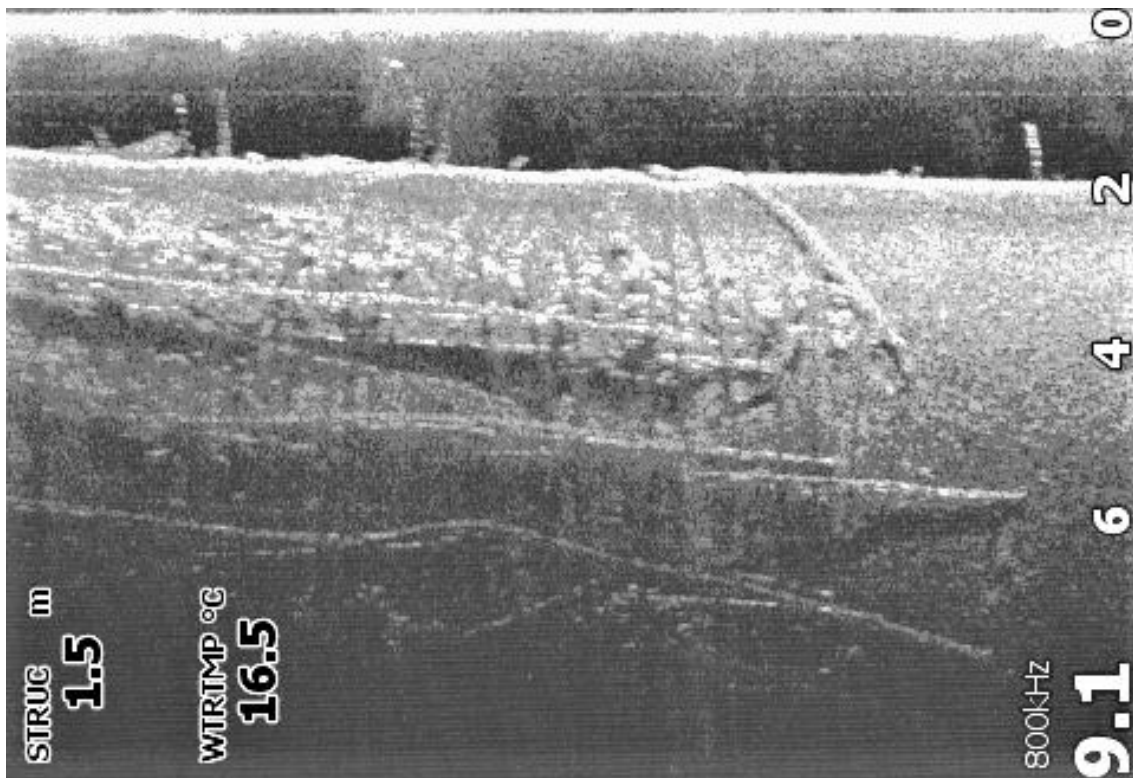
Rakenteita on mahdollista havainnoida rannan läheisyydessä pinnaltakin, mutta koko rakenteen kuvaaminen vaatii kohteelle sukeltamisen. Heinäkuussa 2017 kohdetta ehdittiin kuvata ja paikantaa ainoastaan viistokaikuluotaamalla. Saatujen viistokaikuluotaukuvien ja suorien näköhavaintojen perusteella rannan tuntumassa sijaitsee varsin laaja vedenalainen metalli- ja puurakenne. Rakenteet alkavat rantavedestä ja jatkuvat yhtenäisenä yli kahden metrin syvyydelle saakka. Paikalla on kolme rinnakkaista rataiskoa noin 20–30 metrin matkalla, äärimmäisten kiskojen väli on noin neljä metriä. Koko rakenteen leveys on arviolta 6–7 metriä. Kiskot on tuettu altapäin järeillä puurakenteilla, joita on edelleen perustettu hiekkapohjalle luonnonkivistä ladotulla vallilla.

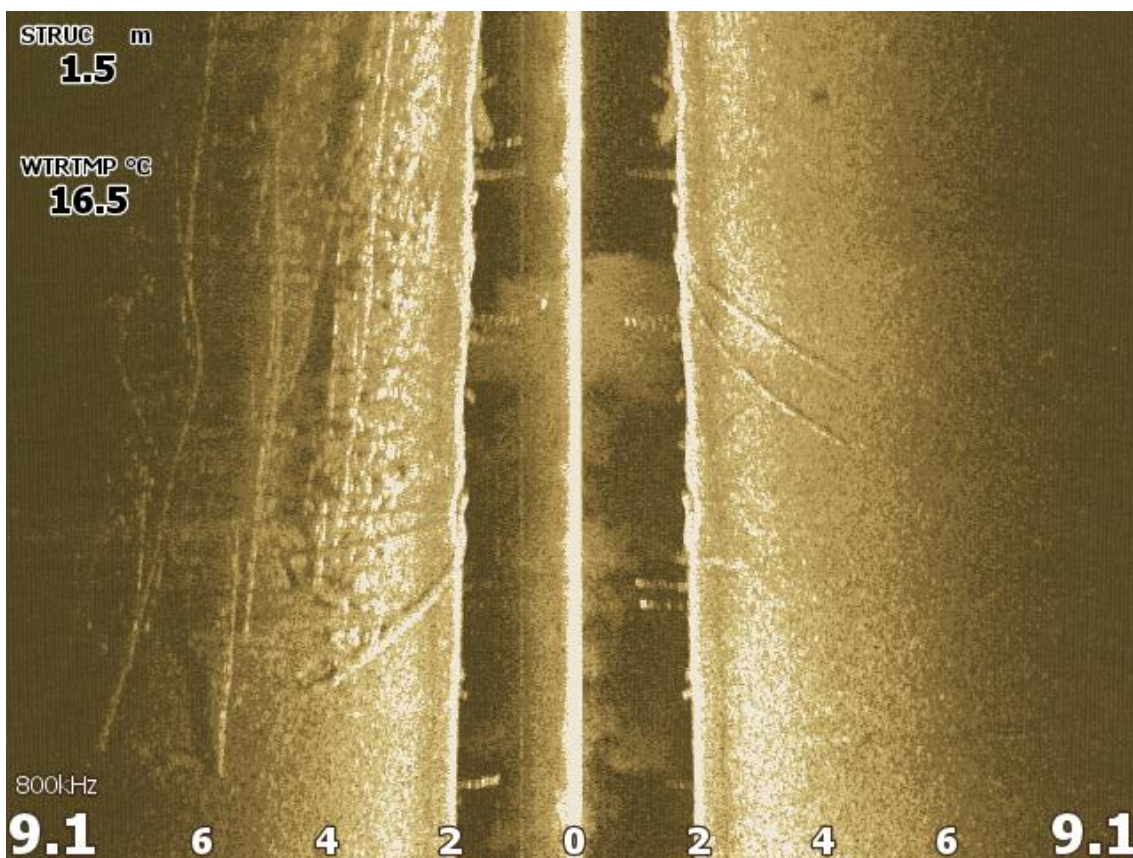
Kuva 2. Konepajan telakka vuonna 1902 (Friis 1902, 3).

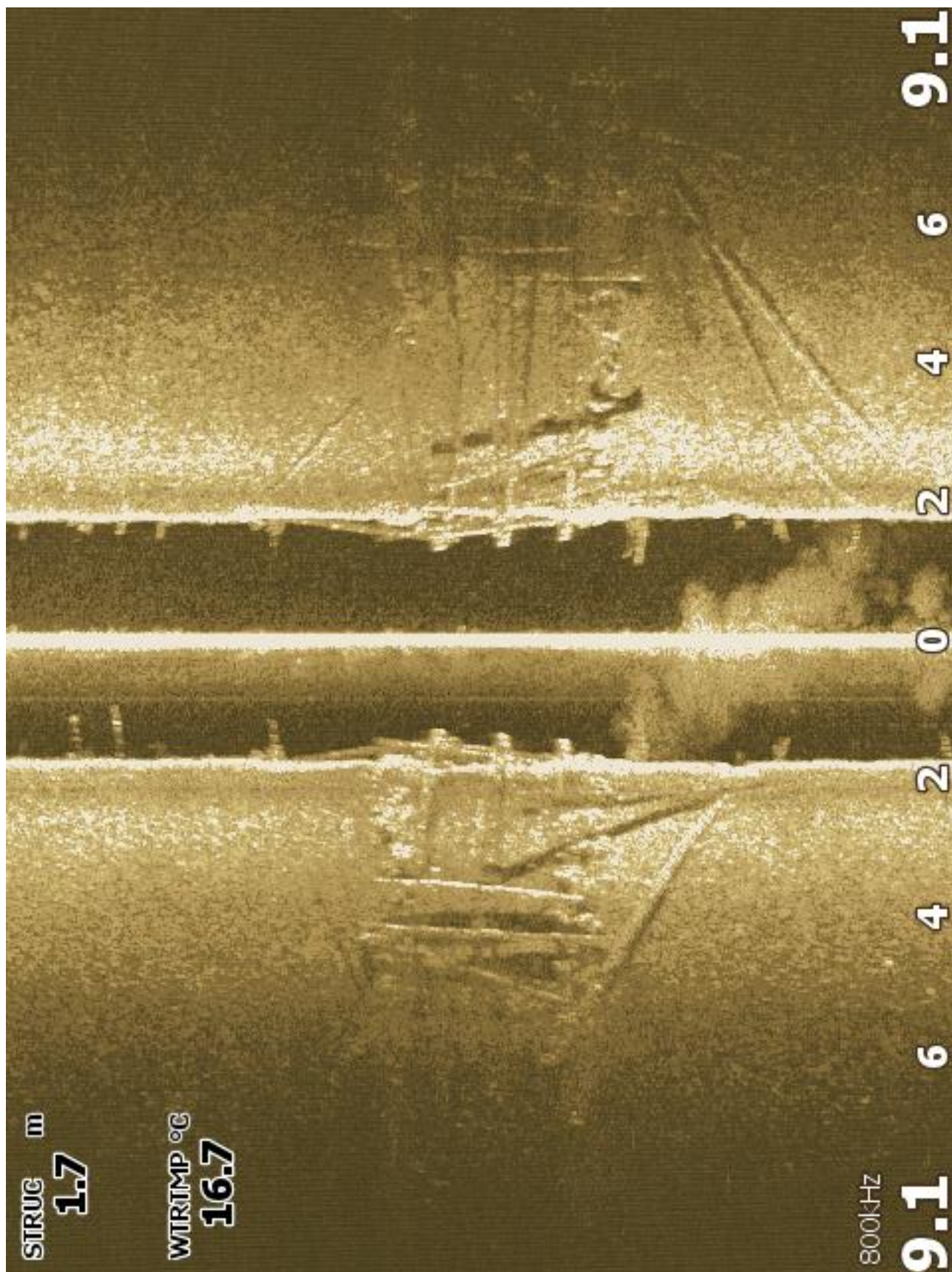
Kuva 3. Konepajan telakka vuonna 1913 (Kotimainen työ 1913, 124).

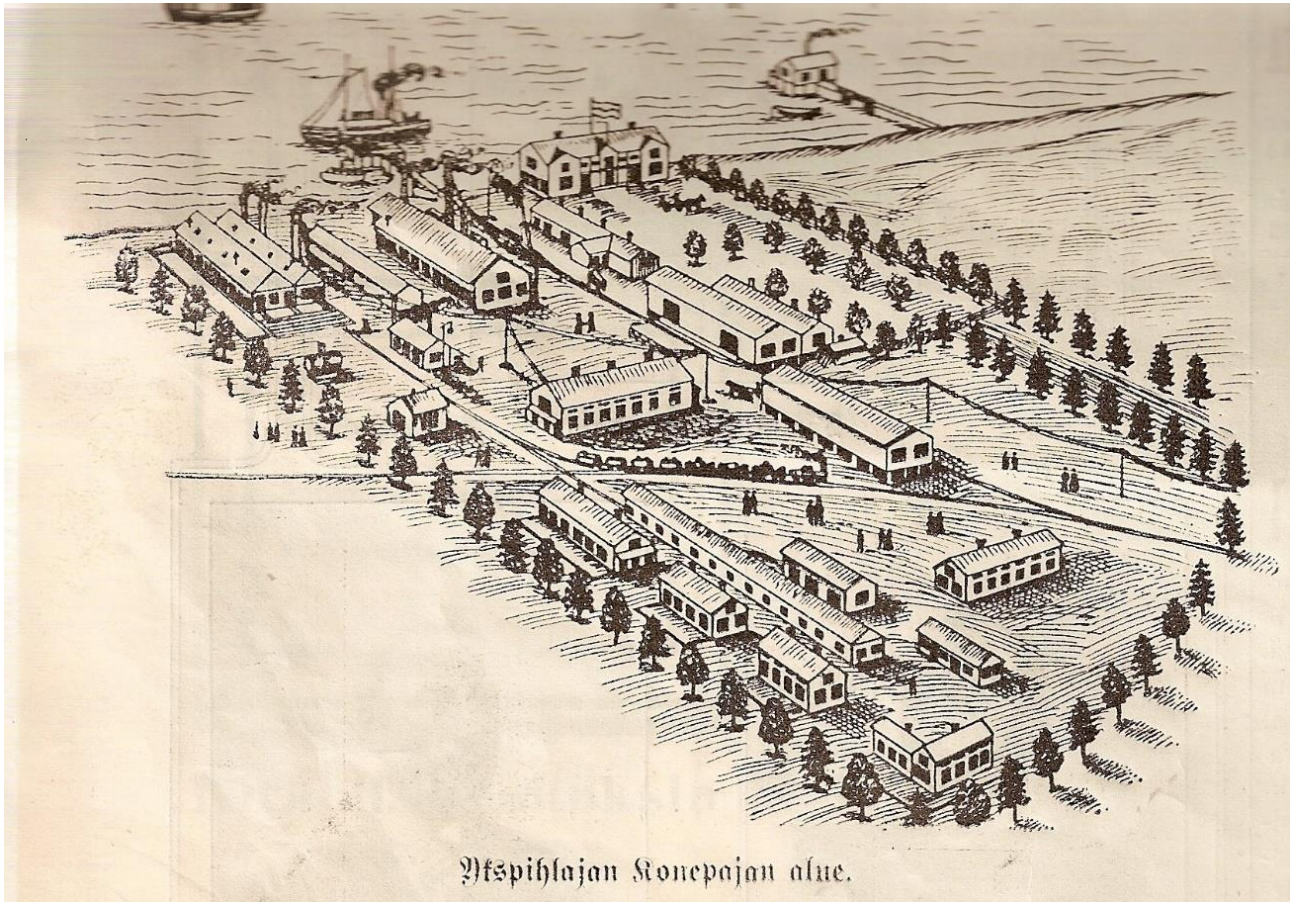
Kuva 4. Konepajan ranta ja vanha telakka-alue vasemmalla, kiskot keskellä vasemmalta oikealle.

Kuva 5. Ranta kuvan yläosassa, kiskot sijoittuvat kohtisuoraan rantaan nähden.

Kuva 6. Poikkileikkaus, ranta kuvan yläosassa.

Kuva 7. Konepajan alue vuonna 1902 (Friis 1902, 5).

LÄHTEET

Friis. 1902. Hintaluettelo kirkon lämmityslaitteista joita valmistaa veljekset Friis' ein konepaja Kokkolassa. Kokkola: Veljekset Friis.

Ilmavoimamuseo. 2017. Ilmasotakoulun tähtystäjien ilmakuvaharjoitusten tuotoksia vv. 1922–1951. M/137/B/VII; Kokkola; Yksipihlaja; 29.7.1930. Ilmavoimamuseo: Tikkakoski.

Kotimainen työ. 1913. Nro 7, Käynneiltä teollisuuslaitoksistamme IV. Helsinki: Kotimaisen työn liitto.

Kääntä, M. 2017. Haastattelu ja tiedosto: Veljekset Friisi Kalajoki & Kokkola, höyrylaivat 2012.

Saatavilla: <http://www.perinneyhdistys.fi/laivat/>.

Maanmittauslaitos. 2017. Avoimet aineistot. Saatavilla: <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Mustonen, J. 2017. Kenttämuistiinpanot

Toivianen, H. 1993. Kokkolan kaupungin historia osa 4; Liiketoiminta monipuolistuu; Veljekset Friis – suurteollisuuden parikymmenvuotinen välinäytös.

Kuvat kirjoittajan ellei muuta mainita.